

Ks. Janusz Mierzwa

AKCEPTACJA NORM MORALNYCH PRZEZ MŁODZIEŻ SZKOLNĄW KROŚNIE NA PODKARPACIU

Na „straży” wartości stoją wynikające z nich normy moralne, które mogą przyjąć formę standardu i kryterium postępowania. Dekalog, jako zbiór etycznych zasad Przymierza posiada taki normatywny charakter, kształtujący tradycję judeochrześcijańską¹. Ma on znaczenie ponadczasowe i fundamentalne, gdyż wartości, które chroni, są dla ludzi zawsze i wszędzie największymi wartościami. Prawa człowieka, zawarte w Karcie Narodów Zjednoczonych wykazują dużą zbieżność z normami Dekalogu². Ten zbiór nakazów i zakazów, sankcjonujących prawa ludzkiej natury, staje się normą łączącą ludzi, niezależnie od różnic kulturowych, religijnych czy społecznych³.

Dekalog stanowi fundament kultury moralnej Europy⁴. „Gdyby to podłoże kultury kontynentu zostało pozbawione wpływu na etykę i kształt społeczeństw, oznaczałoby to nie tylko zaprzeczenie całego dziedzictwa europejskiej przeszłości, ale i poważne zagrożenie dla godnej przyszłości mieszkańców Europy. I to wszystkich – wierzących i niewierzących”⁵. Przykazania stoją na straży tych wartości; trzy pierwsze strzegą praw Boga, a siedem

¹ Por. *Encyklopedia katolicka*, praca zbiorowa, red. R. Łukaszyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz, t. III, kol.1106.

² Por. S. Grzybek, *Wiem, komu zawierzyłem. Katechizm dla dorosłych*, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 1985, s. 312.

³ KKK 1956 nn.

⁴ Por. K. Ryczan, *Wartości katolików a typ środowiska miejskiego*, Lublin 1992, s. 79.

⁵ Jan Paweł II, *Przemówienie w Parlamencie Europejskim. Strassburg 11.10.1988*. „L’Osservatore Romano”, nr 11/98, s. 19.

pozostałych praw człowieka. Dekalog zatem łączy w sobie życie teologalne i społeczne⁶, a wynikające z tego połączenia życie moralne jest odpowiedzią człowieka na Bożą inicjatywę miłości⁷.

Kościół w swoim nauczaniu nieustannie odwołuje się do przykazania miłości, które jest pierwsze i najważniejsze, a w nim zawierają się wszystkie nakazy Dekalogu. Dekalog bowiem jest doskonałym wyrażeniem prawa naturalnego, zarówno dla wierzących jak i obojętnych religijnie czy niewierzących⁸. Respektowanie tego prawa jest wyrazem szacunku do samego siebie, do drugiego człowieka i do Boga. Postawy wobec Dekalogu wskazują na poziom akceptacji tych wartości, których strzegą normy przykazań.

Ankietowana w 1997 r. w Krośnie na Podkarpaciu młodzież szkolna miała za zadanie określić przy każdym przykazaniu, czy „ma ono dzisiaj zastosowanie <całkowite>, <częściowe> czy też <nie ma żadnego zastosowania>” w odniesieniu do ich „własnego życia” oraz do „życia innych ludzi”. Zebrane dane na temat akceptacji wszystkich przykazań zawierają tab. 1-10.

Pierwsze przykazanie: „Nie będziesz miał bogów cudzych przede mną” jest najważniejszym przykazaniem, od którego zależą wszystkie pozostałe. Ono też warunkuje prawdziwy humanizm i urzeczywistnia całą humanistyczną moralność⁹.

⁶ KKK 2069.

⁷ Por. KKK 2062.

⁸ Por. KKK 2070.

⁹ Por. Jan Paweł II, *Homilia. Koszalin 1.06.1991*, w: *IV pielgrzymka Jana Pawła II do Ojczyzny*, red. J. Górny, Wydział Duszpasterski Kurii Biskupiej w Olsztynie, Olsztyn 1991, s. 21n.

Tab. 1. „Nie będziesz miał bogów cudzych przede mną”

KATEGORIE ODPOWIEDZI	TYP SZKOŁY			POCHODZENIE		TYP RELIGIJNOŚCI				RAZEM
	ZSZ	LIC	TECH	Wieś	Miasto	Zaang.	Niezaang.	Niesyst.	Pozostali	
Dla siebie										
ma zastosowanie całkowite	66,4	76,6	71,8	76,2	68,0	84,8	81,4	62,7	53,0	72,8
ma zastosowanie częściowe	12,3	12,5	12,2	10,4	15,7	6,5	8,3	21,7	18,8	12,4
nie ma żadnego zastosow.	0,8	4,7	3,8	1,6	6,9	1,1	1,2	2,4	11,1	3,5
nie umiem powiedzieć	10,7	3,9	7,1	5,9	7,4	3,3	3,7	6,0	14,5	6,4
brak danych	9,8	2,3	5,1	5,9	2,0	4,3	5,4	7,2	2,6	4,9
	V = 0,102 p ...			V = 0,166 p < 0,01		V = 0,210 p < 0,001				
Dla życia innych ludzi										
ma zastosowanie całkowite	29,5	17,6	20,5	22,9	16,3	20,7	21,1	24,1	19,6	21,2
ma zastosowanie częściowe	37,7	51,6	50,6	46,7	52,2	47,8	53,3	42,2	41,9	48,1
nie ma żadnego zastosow.	2,5	6,6	2,6	3,1	6,9	3,3	4,5	3,6	6,0	4,5
nie umiem powiedzieć	20,5	19,5	21,2	21,0	20,2	22,8	14,5	25,3	26,5	20,2
brak danych	9,8	4,7	5,1	6,3	4,4	5,4	6,6	4,8	6,0	6,0
	V = 0,120 p < 0,05			V = 0,122 p ...		V = 0,089 p ...				

Uzyskane dane dowodzą, że prawie trzy czwarte (72,8%) młodzieży deklaruje opinię o całkowitym zastosowaniu I przykazania w ich życiu, 12,4% uznaje, że tylko częściowo je stosują, 3,5% nie przestrzega tego nakazu, a 11,3% nie ma jasnego rozeznania w tym względzie (trudno powiedzieć, brak danych). Deklaracje młodzieży różnicują zmienne: pochodzenie ($p < 0,01$) i typ religijności ($p < 0,001$).

Młodzież pochodząca z wiosek (76,2%) częściej niż uczniowie z miasta (68,0%) deklaruje całkowite zastosowanie treści tej normy. Młodzież miejska (15,7%) częściej niż wiejska (10,4%) wyznaje, że przestrzega je częściowo. Przykazanie to nie ma żadnego zastosowania częściej w życiu młodzieży miejskiej (6,9%) niż wśród pochodzących ze wsi (1,6%). Trudności w określeniu swojej postawy miało 7,4% uczniów pochodzących z miasta i 5,9% uczniów ze wsi.

Typ religijności różnicuje istotnie statystycznie deklaracje badanych uczniów. Zaangażowani religijnie (84,8%) częściej niż niezaangażowani w życie Kościoła (81,4%), niesystematycznie praktykujący (62,7%) i pozostali (53%) twierdzą, że całkowicie zachowują I przykazanie. Częściowo je

respektują przede wszystkim niesystematycznie praktykujący (21,7%) przed pozostałymi (18,8%), niezaangażowani w życie Kościoła (8,3%) i zaangażowanymi religijnie (6,5%). Natomiast ignorancją jego treści wykazują się głównie pozostali (11,1%) przed niesystematycznie praktykującymi (6%), niezaangażowanymi w życie Kościoła (3,7%) i zaangażowanymi religijnie (1,1%).

Oceniając innych ludzi pod względem przestrzegania treści I przykazania, ponad jedna piąta badanych (21,2%) twierdzi, że ma ono całkowite zastosowanie w ich życiu, blisko połowa (48,1%) deklaruje, że częściowe, prawie co dwudziesty uczestnika badań (4,5%) twierdzi, że nie ma ono żadnego zastosowania, a jedna piąta respondentów (20,2%) miało trudności z wyrażeniem swej opinii na ten temat (trudno powiedzieć).

Typ szkoły wnosi w tym zakresie istotne różnicowania ($p < 0,05$). Uczniowie szkół zawodowych (29,5%) częściej niż technicznych (20,5%) i licealnych (17,6%) uważają, że przykazanie „Nie będziesz miał bogów cudzych przede mną” ma całkowite zastosowanie w życiu ludzi. Natomiast licealiści (51,6%) częściej niż uczniowie szkół technicznych (50,6%) i zawodowych (37,7%) twierdzą, że inni zachowują je tylko częściowo. Co czwarty respondent miał trudności w wyrażeniu swej oceny (nie umiem powiedzieć, brak danych) (ZSZ – 30,3%, Techn. – 26,3%, LO – 24,2%).

Izraelici mieli tak wielki szacunek dla Boga, że bali się nawet wymawiać Jego Imię. Zastępowano je określeniami „Pan”, „Wieczny”, „Niebo”. Dla chrześcijan drugie przykazanie oznacza, że imię Boga jest święte, a wezwanie tego Imienia w aktach normatywnych narodów czy w deklaracji jednostki zawsze odnosiło się do wartości najwyższych, warunkujących dalszą egzystencję. Wyniki postaw młodzieży wobec zachowywania drugiego przykazania zawiera tab. 2.

Tab. 2. „Nie będziesz brał imienia Pana Boga swego nadaremnie”

KATEGORIE ODPOWIEDZI	TYP SZKOŁY			POCHO- DZENIE		TYP RELIGIJNOŚCI				RAZEM
	ZSZ	LIC	TECH	Wieś	Miasto	Zaang.	Niezaang.	Niesyst.	Pozostali	
Dla siebie										
Ma zastosowanie całkowite	32,0	20,7	35,3	32,0	19,7	46,8	29,8	16,9	15,4	27,5
Ma zastosowanie częściowe	34,4	57,8	48,7	49,8	50,7	40,2	59,1	43,4	42,7	49,8
Nie ma żadnego zastosow.	8,2	14,5	6,4	4,7	20,7	2,2	1,6	24,1	26,5	10,7
Nie umiem powiedzieć	15,6	4,3	4,5	7,2	6,9	5,4	4,5	9,6	11,1	6,9
Brak danych	9,8	2,7	5,1	6,3	2,0	5,4	5,0	6,0	4,3	5,1
	V = 0,203 p < 0,001			V = 0,266 p < 0,001		V = 0,259 p < 0,001				
Dla życia innych ludzi										
ma zastosowanie całkowite	18,9	6,2	10,2	12,9	4,4	12,0	8,7	9,7	12,8	10,3
ma zastosowanie częściowe	37,7	43,0	52,6	48,9	39,4	47,8	53,3	34,9	30,8	44,6
nie ma żadnego zastosow.	13,9	26,2	12,2	13,5	29,1	15,2	14,9	28,9	24,8	19,3
nie umiem powiedzieć	17,2	18,7	18,6	16,6	21,7	17,4	15,3	21,7	23,1	18,3
brak danych	12,3	5,9	6,4	8,1	5,4	7,6	7,8	4,8	8,5	7,5
	V = 0,170 p < 0,001			V = 0,239 p < 0,001		V = 0,130 p < 0,01				

Prawie połowa respondentów (49,8%) uznaje, że drugie przykazanie Boże ma częściowe zastosowanie w ich życiu, ponad jedna czwarta (27,5%) przestrzega je całkowicie, a jedna dziesiąta (10,7%) stwierdza, że w ogóle go nie zachowuje. Natomiast 12% badanych nie potrafiło sprecyzować własnych opinii na ten temat (nie umiem powiedzieć i brak danych).

Zmienna „typ szkoły” ujawnia zróżnicowania w deklaracjach młodzieży na temat przestrzegania przez nich drugiego przykazania ($p < 0,001$). Całkowite przestrzeganie przykazania „Nie będziesz brał imienia Pana Boga swego nadaremnie” częściej deklarują uczniowie szkół technicznych (35,3%) niż zawodowych (32%) i licealnych (20,7%). Brak żadnego zastosowania tego przykazania częściej podkreślają licealiści niż pozostała młodzież (LO – 14,5%, ZSZ – 8,2%, Techn. – 6,4%).

Pochodzenie uczniów ($p < 0,001$) wskazuje, że młodzież wiejska (32%) częściej niż miejska (19,7%) całkowicie akceptuje treść drugiego przykazania. Połowa badanych twierdzi (miasto – 50,7%, wieś – 49,8%), że częściowo je przestrzega, natomiast uczniowie pochodzący z miasta (20,7%) częściej niż ze wsi (4,7%) wyrażają opinię, że to przykazanie nie ma żadnego zastosowania w ich życiu.

Istotnie statystycznie zróżnicowania wniosła zmienna „typ religijności” ($p < 0,001$). Zaangażowani religijnie (46,8%) częściej niż niezaangażowani (29,8%), niesystematyczni (16,9%) i pozostali (15,4%) wykazali, że II przykazanie ma całkowite zastosowanie w ich życiu. O częściowym respektowaniu treści tego przykazania wyraziło opinię 59,1% niezaangażowanych w życie Kościoła, 43,4% niesystematycznie praktykujących, 42,7% obojętnych religijnie i 40,2% zaangażowanych religijnie. Największym brakiem akceptacji tego przykazania wykazali się pozostali (26,5%) i niesystematyczni (24,1%) przed zaangażowanymi religijnie (2,2%) i niezaangażowanymi (1,6%).

Oceniając innych pod tym względem, prawie połowa młodzieży (44,6%) sądzi, że inni ludzie tylko częściowo zachowują drugie przykazanie, a co dziesiąty z badanych (10,3%) twierdzi, że całkowicie je przestrzegają. Co piąty respondent (19,3%) ocenia, że w ogóle inni ludzie nie zachowują treści tego nakazu, a co czwarty badany (25,8%) nie ma rozeznania w tej kwestii (nie umiem powiedzieć i brak danych).

Zmienna „typ szkoły” różnicowała ocenę stosowania przez innych ludzi II przykazania ($p < 0,001$). O całkowitym przestrzeganiu tego nakazu częściej była przekonana młodzież z zawodówek (18,9%) niż uczęszczający do szkół technicznych (10,2%) i licealnych (6,2%). Brak żadnego zastosowania tego przykazania częściej podkreślają licealiści niż pozostała młodzież (LO – 26,2%, ZSZ – 13,9%, Techn. – 12,2%).

Zmienna „pochodzenie” ($p < 0,001$) ukazuje, że uczniowie ze wsi (12,9%) częściej niż z miasta (4,4%) są przekonani o całkowitym lub częściowym zachowywaniu tej normy przez innych ludzi (W – 48,9%, M – 39,4%), natomiast mieszkańcy miast (29,1%) częściej niż wiosek (13,5%) uważają, że nie ma ono żadnego zastosowania w ich życiu.

Również „typ religijności” różnicuje opinie młodzieży wobec zastosowania drugiego przykazania w życiu innych ludzi ($p < 0,01$). Uczniowie niezaangażowani w życie Kościoła (62%) częściej niż aktywni religijnie (59,8%), niesystematycznie praktykujący (44,6%) i pozostali (43,6%) uważają, że ludzie całkowicie lub częściowo zachowują to przykazanie. Natomiast absolutny brak respektowania przez ludzi treści II przykazania częściej podkreślają katolicy „sezonowi” (28,9%) przed pozostałymi (24,8%), zaangażowanymi (15,2%) i niezaangażowanymi (14,9%). Blisko jedna czwarta respondentów nie potrafi sprecyzować odpowiedzi (nie umiem powiedzieć i brak danych).

Trzecie przykazanie: „Pamiętaj, abyś dzień święty święcił” ma chronić człowieka przed destruktywną ludzką chciwością, aby człowiek uznał Boga za swego Stwórcę i Pana¹⁰. Ten wymiar świętowania jest nieodzowny dla

¹⁰ Por. *Encyklopedia biblijna*, Prymasowska Seria Biblijna, Warszawa 1999, s. 226.

jednostki, społeczeństwa i narodu, aby człowiek mógł pełniej realizować swoje człowieczeństwo¹¹. Pierwotną praktykę apostołską i neoficką¹² sankcjonuje Kodeks Prawa Kanonicznego¹³, a katechizmowe nauczanie objaśnia, czym dla wierzących powinna być niedziela (KKK 2182).

Tab. 3. „Pamiętaj, abyś dzień święty święcił”

KATEGORIE ODPOWIEDZI	TYP SZKOŁY			POCHODZENIE		TYP RELIGIJNOŚCI				RAZEM
	ZSZ	LIC	TECH	Wieś	Miasto	Zaang.	Niezaang.	Niesyst.	Pozostali	
Dla siebie										
ma zastosowanie całkowite	62,3	66,0	68,6	73,4	54,2	82,6	79,7	42,2	41,0	65,9
ma zastosowanie częściowe	19,7	23,8	17,9	16,0	30,6	9,8	12,0	49,4	29,1	21,2
nie ma żadnego zastosow.	1,6	5,9	5,1	2,2	8,4	1,1	0,4	1,2	18,8	4,7
nie umiem powiedzieć	7,4	1,2	2,6	2,8	3,4	2,2	2,5	1,2	6,0	3,0
brak danych	9,0	3,1	5,8	5,6	3,4	4,3	5,4	6,0	5,1	5,2
	V = 0,126 p < 0,02			V = 0,241 p < 0,001		V = 0,312 p < 0,001				
Dla życia innych ludzi										
ma zastosowanie całkowite	23,8	15,6	15,4	18,5	15,8	16,3	14,5	15,7	25,6	17,4
ma zastosowanie częściowe	39,3	52,4	63,5	52,4	54,2	53,3	58,3	53,0	40,2	52,6
nie ma żadnego zastosow.	4,1	6,6	3,8	5,0	5,9	5,4	4,9	4,8	6,0	5,3
nie umiem powiedzieć	17,2	19,9	12,2	16,3	18,2	18,5	14,5	20,5	18,8	17,0
brak danych	15,6	5,5	5,1	7,8	5,9	6,5	7,8	6,0	9,4	7,7
	V = 0,127 p < 0,02			V = 0,046 p ...		V = 0,094 p ..				

Z analizy wyników badań, dotyczących świętowania niedzieli przez respondentów (tab. 3) wynika, że prawie dwie trzecie młodzieży (65,9%) całkowicie przestrzega tego nakazu, jedna piąta (21,2%) częściowo, a co dwudziesty (4,7%) nie zachowuje go wcale.

Różnice w dokonanych ocenach wprowadziła zmienna „typ szkoły”. Różnice te są jednak mało widoczne ($p < 0,02$), a opinie dość jednorodne.

¹¹ Jan Paweł II, *Homilia. Lubaczów, 3.06.1991*, w: *IV pielgrzymka Jana Pawła II do Ojczyzny*, s. 65.

¹² Por. Ignacy Antiocheński, *Epistula ad Magnesios*, 9,1.

¹³ Por. KPK, kan. 1247.

Zmienna „pochodzenie” różnicuje zastosowanie trzeciego przykazania w życiu badanych ($p < 0,001$). Całkowite zastosowanie treści przykazania znacznie częściej deklarują uczniowie pochodzący ze wsi (73,4%) niż mieszkańcy miast (54,2%). Pochodzący z miasta (30,6%) częściej niż mieszkańcy wsi (16%) twierdzą, że przestrzegają je częściowo lub w ogóle go nie respektują (M – 8,4%, W – 2,2%).

Typ religijności wniósł istotne różnicowania w autodeklaracje respondentów ($p < 0,001$). Analiza danych prowadzi do wniosku, że całkowite zastosowanie przykazania „Pamiętaj, abyś dzień święty święcił” postrzega 82,6% aktywnych religijnie, 79,7% niezaangażowanych w życie Kościoła, 42,2% niesystematycznie praktykujących i 41% pozostałych. Natomiast częściowo je przestrzegali głównie niesystematycznie praktykujący (49,4%) przed pozostałymi (29,1%), niezaangażowanymi (12%) i zaangażowanymi w życie Kościoła (9,8%). Dość duży odsetek pozostałych (18,8%) twierdzi, że to przykazanie nie ma żadnego zastosowania w ich życiu.

W ocenie innych 17,4% młodzieży uważa, że ludzie zachowują całkowicie to przykazanie, ponad połowa badanych (52,6%) twierdzi, że jedynie częściowo, a 5,3% sądzi, że przykazanie „Pamiętaj, abyś dzień święty święcił” nie ma żadnego zastosowania w życiu innych ludzi. Jeżeli w przypadku autooceny zachowywania tego przykazania odsetek tych, którzy nie potrafili udzielić odpowiedzi wyniósł 8,2%, to w ocenie innych ludzi prawie jedna czwarta badanych (24,7%) nie potrafiła wyrazić swojej opinii na ten temat (nie umiem powiedzieć i brak danych).

Różnice w dokonanych ocenach wprowadziła zmienna „typ szkoły” ($p < 0,02$). Uczniowie szkół zawodowych (23,8%) częściej niż maturzyści (LO – 15,6%, Techn. – 15,4%) twierdzą, że ludzie całkowicie przestrzegają III przykazanie. Na częściowe respektowanie nakazów tego przykazania wskazywali głównie uczniowie z technikum (63,5%) przed licealistami (52,4%) i uczęszczającymi do zawodówek (39,3%). Wysoki odsetek deklarujących „nie umiem powiedzieć” i „brak odpowiedzi” (ZSZ – 32,8%, LO – 25,4%, Techn. – 17,3%) może wyrażać brak zdecydowania w deklaracji swoich poglądów.

Przykazanie: „Czcij ojca i matkę swoją” stoi na straży wartości ojcostwa i macierzyństwa i „stanowi jedną z postaw nauki społecznej Kościoła”¹⁴. To przykazanie rozpoczyna drugą tablicę Dekalogu, która reguluje stosunki społeczne takie, jak: życie (V), małżeństwo i rodzina (VI, IX), sprawiedliwość (VII) czy prawda (VIII). Za cyframi bowiem, analizami i opisami kryje się zawsze

¹⁴ KKK 2198.

żywy człowiek, tragedia jego serca, jego życia i powołania¹⁵. Tab. 4 przedstawia dane, dotyczące zachowywania przez badaną młodzież IV przykazania.

Tab. 4. „Czcij ojca swego i matkę swoją”

KATEGORIE ODPOWIEDZI	TYP SZKOŁY			POCHO- DZENIE		TYP RELIGIJNOŚCI				RAZEM
	ZSZ	LIC	TECH	Wieś	Miasto	Zaang.	Niezaang.	Niesyst.	Pozostali	
Dla siebie										
ma zastosowanie całkowite	68,0	69,5	70,5	70,5	68,5	72,8	72,3	69,9	60,7	69,5
ma zastosowanie częściowe	13,9	25,0	19,2	19,7	23,2	19,6	19,0	19,3	26,5	20,8
nie ma żadnego zastosow.	3,3	2,0	1,3	1,6	2,9	0,0	0,8	3,6	5,1	2,1
nie umiem powiedzieć	5,8	1,2	2,6	2,2	2,9	3,3	2,1	1,2	4,3	2,6
Brak danych	9,0	2,3	6,4	6,0	2,5	4,3	5,8	6,0	3,4	5,0
	V = 0,113 p < 0,05			V = 0,064 p ...		V = 0,103 p ...				
Dla życia innych ludzi										
ma zastosowanie całkowite	32,0	17,2	21,2	21,9	21,2	27,2	21,1	13,3	24,8	21,7
ma zastosowanie częściowe	31,1	48,4	50,0	44,5	45,8	44,6	45,0	45,8	44,4	44,9
nie ma żadnego zastosow.	9,0	9,0	3,8	6,6	8,9	4,3	8,3	8,4	7,7	7,5
nie umiem powiedzieć	16,4	19,5	20,5	19,5	19,7	17,4	17,8	26,5	18,0	19,1
Brak danych	11,5	5,9	4,5	7,5	4,4	6,5	7,8	6,0	5,1	6,8
	V = 0,141 p < 0,01			V = 0,041 p ...		V = 0,077 p ...				

Uzyskane dane dowodzą, że 69,5% badanej populacji deklaruje opinię o całkowitym zastosowaniu IV przykazania w ich życiu, 20,8% uznaje, że tylko częściowo je stosuje, 2,1% nie przestrzega tego nakazu, a 2,6% nie ma jasnego rozeznania w tym względzie.

Opinie młodzieży na ten temat są dość jednorodne, a spośród zmiennych jedynie „typ szkoły” nieznacznie je zróżnicował ($p < 0,05$). Ujawniły się one przede wszystkim w deklaracjach o częściowym zastosowaniu IV przykazania: „Czcij ojca i matkę swoją” (LO – 25,0%, Tech. – 19,2% i ZSZ – 13,9%). Wysoki odsetek całkowicie przestrzegającym tego nakazu (Tech. – 70,5%, LO – 69,5% i ZSZ – 68,0%) może pozytywnie świadczyć o szacunku młodzieży wobec swych rodziców.

¹⁵ Jan Paweł II, *Homilia. Masłów k. Kielc. 3.06.1991*, w: *IV pielgrzymka Jana Pawła II do Ojczyzny*, s. 90.

W odniesieniu do innych ludzi ponad jedna piąta młodzieży (21,7%) uważa, że przykazanie IV ma całkowite zastosowanie, 44,9% deklaruje, że częściowe, 7,5% uczniów stwierdza, że nie ma żadnego zastosowania, a 25,9% nie potrafi wyrazić swojej opinii (nie umiem powiedzieć i brak danych).

Zmienna „typ szkoły” ($p < 0,01$) ukazuje, że w uczniowie szkół zawodowych (32%) częściej niż technicznych (21,2%) i licealnych (17,2%) postrzegają całkowite zastosowanie treści czwartego przykazania przez ludzi, natomiast uczniowie szkół technicznych (50%) częściej niż licealiści (48,4%) i uczęszczający do zawodowych (31,1%) twierdzą, że ludzie zachowują je częściowo. Ponad jedna czwarta badanych z wszystkich typów szkół (ZSZ – 28,1%, LO – 25,4%, Techn. – 25%) miało trudności z wyrażeniem własnej oceny (nie umiem powiedzieć i brak danych).

Tab. 5. „Nie zabijaj”

KATEGORIE ODPOWIEDZI	TYP SZKOŁY			POCHODZENIE		TYP RELIGIJNOŚCI				RAZEM
	ZSZ	LIC	TECH	Wieś	Miasto	Zaang.	Niezaang.	Niesyst.	Pozostali	
Dla siebie										
ma zastosowanie całkowite	68,0	90,2	82,1	83,4	82,8	88,0	86,4	81,9	71,8	82,8
ma zastosowanie częściowe	10,7	2,7	6,4	6,0	5,4	1,1	5,8	4,9	9,4	5,6
nie ma żadnego zastosow.	2,5	2,4	1,9	0,9	4,4	1,1	0,8	1,2	6,8	2,3
nie umiem powiedzieć	9,0	1,2	4,5	3,7	4,4	3,3	2,1	6,0	6,8	3,9
Brak danych	9,8	3,5	5,1	6,0	3,0	6,5	4,9	6,0	5,2	5,4
	V = 0,116 p < 0,05			V = 0,116 p ...		V = 0,137 p < 0,001				
Dla życia innych ludzi										
ma zastosowanie całkowite	22,1	21,1	19,9	20,7	20,7	17,4	18,6	21,7	28,2	21,0
ma zastosowanie częściowe	33,6	41,0	49,3	43,3	41,4	52,2	43,0	41,0	31,6	41,8
nie ma żadnego zastosow.	13,1	15,6	9,0	12,5	13,8	10,9	14,5	13,2	12,0	13,1
nie umiem powiedzieć	18,9	16,0	16,7	16,0	18,7	11,9	16,5	18,1	20,5	16,8
Brak danych	12,3	6,3	5,1	7,5	5,4	7,6	7,4	6,0	7,7	7,3
	V = 0,087 p ...			V = 0,041 p ...		V = 0,092 p ...				

Piąte przykazanie: „Nie zabijaj” jest przede wszystkim zakazem zabójstwa, wymierzonego przeciw człowiekowi i społeczeństwu¹⁶. W pozytyw-

¹⁶ Por. *Encyklopedia biblijna*, s. 226.

nym sensie jest ochroną wartości ludzkiego życia, niezależnie od jego rasy, religii, poziomu inteligencji, stopnia świadomości, wieku, zdrowia czy choroby. To prawo w szczególny sposób ochrania niewinnych i bezbronnych¹⁷. Wyniki badań opinii młodzieży na temat respektowania przez nich przykazania „Nie zabijaj” ukazuje tab. 5.

Zdecydowana większość respondentów (82,8%) uznała, że przykazanie V ma całkowite zastosowanie w ich życiu, 5,6% że częściowo je przestrzega, a 2,3% stwierdziło, że nie ma żadnego zastosowania. Natomiast 9,3% badanych nie potrafiło sprecyzować własnych przekonań (nie umiem powiedzieć i brak danych).

Zmienna „typ szkoły” ujawniła różnice poglądów młodzieży na temat zastosowania w ich życiu przykazania „Nie zabijaj” ($p < 0,05$). Uczniowie szkół licealnych (90,2%) częściej niż młodzież z technikum (82,1%) i z zawodówek (68%) deklarują, że całkowicie przestrzega przykazania „Nie zabijaj”. Częściowo je zachowują przede wszystkim uczęszczający do zawodówek (10,7%) przed uczniami z technikum (6,4%) i licealistami (2,7%). Niewielki odsetek badanych wyraża opinię, że to przykazanie nie ma żadnego zastosowania w ich życiu (ZSZ – 2,5%, LO – 2,4%, Techn. – 1,9%). Z kolei duży odsetek uczniów z ZSZ (18,8%), w porównaniu rówieśnikami z technikum (9,6%) i z liceum (4,7%), deklaruował brak zdecydowania w swoich poglądów (nie umiem powiedzieć i brak danych) na temat zachowania przykazania „Nie zabijaj”.

Zróznicowania statystyczne wniosła również zmienna „typ religijności” ($p < 0,001$), która wskazuje na istotną zależność: im większe zaangażowanie w życie Kościoła tym częściej akceptowana jest wartość życia (zaangażowani – 88,0%, niezaangażowani – 86,4%, niesystematyczni – 81,9%, obojętni – 71,8%) i odwrotnie: wartość życia maleje wraz z zmniejszaniem się aktywności religijnej.

Oceniając innych, jedna piąta młodzieży (21%) uznaje, że przykazanie „Nie zabijaj” ma całkowite zastosowanie w ich życiu, nieco ponad dwie piąte (41,8%) twierdzi, że jedynie częściowe, a jedna ósma badanych (13,1%) że nie ma żadnego zastosowania. Prawie jedna czwarta respondentów (24,1%) nie ma rozeznania w tej kwestii (nie umiem powiedzieć i brak danych).

Szóste przykazanie „Nie cudzołóż” stoi na straży wartości małżeństwa i rodziny¹⁸. Ponadto podkreśla wielką godność ludzkiego ciała, które jest

¹⁷ Jan Paweł II, *Homilia. Radom. 4.06.1991*, w: *IV pielgrzymka Jana Pawła II do Ojczyzny*, s. 102n.

¹⁸ Por. *Encyklopedia biblijna*, s. 226.

wezwane do zmartwychwstania. Ludzka płciowość jest dowodem wielkiego zaufania, jakie Bóg okazał mężczyźnie i kobiecie, którzy budując małżeńską jedność ducha współpracują z Bogiem w przekazywaniu życia¹⁹. Opinię młodzieży na temat przestrzegania VI przykazania zawiera tab. 6.

Z uzyskanych wyników badań można stwierdzić, że dwie trzecie (66,5%) uczniów uznaje, że przykazanie „Nie cudzołóż” jest całkowicie przez nich przestrzegane, 16,9% twierdzi, że częściowo je zachowuje, 3,9% wyznaje, że nie ma ono żadnego zastosowania w ich życiu, a 12,7% uczniów miało wątpliwości w tym względzie (nie umiem powiedzieć, brak danych).

Zmienna „pochodzenie” nieznacznie różnicuje opinie młodzieży ($p < 0,02$). Uczniowie pochodzenia wiejskiego (70,5%) częściej niż pochodzenia miejskiego (61,6%) twierdzą, że respektują całkowicie to przykazanie, a młodzież miejska (20,7%) częściej niż wiejska (14,4%) przestrzega je częściowo lub w ogóle go nie zachowuje (M – 6,4%, W – 2,2%).

Tab. 6. „Nie cudzołóż”

KATEGORIE ODPOWIEDZI	TYP SZKOŁY			POCHODZENIE		TYP RELIGIJNOŚCI				RAZEM
	ZSZ	LIC	TECH	Wieś	Miasto	Zaang.	Niezaang.	Niesyst.	Pozostali	
Dla siebie										
ma zastosowanie całkowite	62,3	69,2	65,4	70,5	61,6	82,6	70,7	62,7	47,9	66,5
ma zastosowanie częściowe	13,9	16,8	19,2	14,4	20,7	5,4	16,5	15,7	27,4	16,9
nie ma żadnego zastosow.	3,3	4,7	3,2	2,2	6,4	0,0	2,5	3,6	10,2	3,9
nie umiem powiedzieć	8,2	6,6	5,1	6,0	7,9	5,4	3,7	10,8	10,2	6,5
Brak danych	12,3	2,7	7,1	6,9	3,4	6,6	6,6	7,2	4,3	6,2
	V = 0,052 p ...			V = 0,144 p < 0,02		V = 0,182 p < 0,001				
Dla życia innych ludzi										
ma zastosowanie całkowite	22,1	9,8	11,5	15,1	9,4	10,9	11,2	15,7	17,1	13,1
ma zastosowanie częściowe	27,9	43,7	51,3	42,6	43,8	48,9	45,0	37,3	35,0	42,3
nie ma żadnego zastosow.	14,8	18,0	13,5	14,4	18,2	16,3	16,1	13,3	17,1	15,9
nie umiem powiedzieć	22,9	22,6	17,9	19,4	24,2	17,4	19,4	26,5	24,8	21,4
Brak danych	12,3	5,9	5,8	8,5	4,4	6,5	8,3	7,2	6,0	7,3
	V = 0,149 p < 0,01			V = 0,104 p ...		V = 0,079 p ...				

¹⁹ Jan Paweł II, *Homilia. Łomża. 4.06.1991*, w: *IV pielgrzymka Jana Pawła II do Ojczyzny*, s. 114.

Typ religijności wniósł istotne różnicowania w autodeklaracje respondentów ($p < 0,001$). Analiza danych prowadzi do wniosku, że aktywni religijnie (82,6%) częściej niż niezaangażowani w życie Kościoła (70,7%), niesystematycznie praktykujący (62,7%) i pozostali (47,9%) całkowicie przestrzegają przykazanie „Nie cudzołóż”. Częściowo respektują je głównie pozostali (27,4%) przed niezaangażowanymi (16,5%), niesystematycznymi (15,7%) i aktywnymi religijnie (5,4%). Na brak zastosowania VI przykazania w życiu młodzieży wskazywali przede wszystkim pozostali (10,2%) przed niesystematycznie praktykującymi (3,6%) i niezaangażowanymi religijnie (2,5%). Wśród zaangażowanych nikt nie wybrał tej kategorii odpowiedzi.

Oceniając innych 13,1% z ogółu badanych twierdzi, że zachowują oni całkowicie przykazanie „Nie cudzołóż”, 42,3% młodzieży uważa, że inni ludzie częściowo je respektują, a 15,9% respondentów sądzi, że inni ludzie w ogóle nie przestrzegają treści tego przykazania. Wysoki odsetek badanych (28,7%) nie potrafił wyrazić swojej opinii na ten temat (nie umiem powiedzieć i brak danych).

Typ szkoły wprowadza różnice w ocenie zachowań innych ludzi ($p < 0,01$). Całkowite zastosowanie VI przykazania w życiu innych ludzi częściej deklarują uczniowie szkół zawodowych (22,1%) niż technicznych (11,5%) i licealnych (9,8%). Na „częściowe zastosowanie” wskazują głównie uczniowie z technikum (51,3%) przed licealistami (43,7%) i młodzieżą szkół zawodowych (27,9%). Negatywnie („nie ma żadnego zastosowania”) odpowiedzieli przede wszystkim licealiści (18%) przed uczniami ze szkół zawodowych (14,8%) i młodzieżą szkół technicznych (13,5%). Brak zdecydowania w deklaracji swoich poglądów (nie umiem powiedzieć i brak danych) wyraziło 35,2% uczniów z ZSZ, 28,5% z LO i 23,7% z technikum.

Kolejne, siódme przykazanie „stoi na straży własności prywatnej przed jej nielegalnym zagarnięciem”²⁰. Człowiek otrzymał od swego Stwórcy nakaz przetwarzania świata (por. Rdz.1,28); ma więc też prawo posiadania rzeczy tego świata celem ich przetwarzania. Przykazanie „Nie kradnij” broni tego podstawowego prawa człowieka do posiadania, jako wpisanego w ludzką naturę²¹. Zebrane wyniki badań dotyczące respektowania przez młodzież przykazania „Nie kradnij” zawiera tab. 7.

²⁰ *Encyklopedia biblijna*, s. 226.

²¹ Jan Paweł II, *Homilia. Białystok. 5.06.1991*, w: *IV pielgrzymka Jana Pawła II do Ojczyzny*, s. 135.

Tab. 7. „Nie kradnij”

KATEGORIE ODPOWIEDZI	TYP SZKOŁY			POCHO- DZENIE		TYP RELIGIJNOŚCI				RAZEM
	ZSZ	LIC	TECH	Wieś	Miasto	Zaang.	Niezaang.	Niesyst.	Pozostali	
Dla siebie										
ma zastosowanie całkowite	62,3	77,3	69,9	73,7	68,5	73,9	79,3	65,1	59,0	71,7
ma zastosowanie częściowe	17,2	13,7	16,7	14,7	17,2	15,3	9,5	22,9	22,2	15,4
nie ma żadnego zastosow.	3,3	4,3	2,6	1,9	6,4	0,0	2,5	3,6	8,5	3,6
nie umiem powiedzieć	8,2	2,0	3,8	2,8	5,9	5,4	2,1	2,4	7,7	3,9
brak danych	9,0	2,7	7,0	6,9	2,0	5,4	6,6	6,0	2,6	5,4
	V = 0,111 p ...			V = 0,145 p < 0,02		V = 0,155 p < 0,001				
Dla innych ludzi										
ma zastosowanie całkowite	22,1	7,8	13,5	13,8	10,8	13,0	10,7	13,2	16,2	12,7
ma zastosowanie częściowe	30,3	46,9	46,8	43,6	43,9	46,8	45,0	41,0	37,6	43,1
nie ma żadnego zastosow.	16,4	23,4	18,6	19,4	21,7	19,6	20,7	24,1	18,0	20,4
nie umiem powiedzieć	19,7	16,0	14,1	15,4	18,2	13,0	14,9	16,9	21,4	16,3
brak danych	11,5	5,9	7,0	7,8	5,4	7,6	8,7	4,8	6,8	7,5
	V = 0,154 p < 0,001			V = 0,059 p ...		V = 0,068 p ...				

Uzyskane dane dowodzą, że 71,7% badanej populacji deklaruje opinię o całkowitym zastosowaniu VII przykazania w ich życiu, 15,4% z ogółu uznaje, że tylko częściowo je stosuje, 3,6% respondentów nie przestrzega tego nakazu, a 9,3% uczniów nie ma jasnego rozeznania w tym względzie (nie umiem powiedzieć i brak danych).

Pochodzenie różnicuje opinię młodzieży na pytanie, dotyczące przestrzegania norm siódmego przykazania ($p < 0,02$). Młodzież pochodząca z wiosek (73,7%) częściej niż uczniowie z miasta (68,5%) twierdzi, że przykazanie VII ma całkowite zastosowanie w ich życiu. Młodzież miejska natomiast (17,2%) częściej niż wiejska (14,7%) wyznaje, że częściowo je zachowuje. Przykazanie „Nie kradnij” nie ma żadnego zastosowania częściowego w życiu młodzieży miejskiej (6,4%) niż wśród pochodzących ze wsi (1,9%).

Typ religijności również wprowadza istotne statystycznie zróżnicowania ($p < 0,001$) w opinii młodzieży na temat przestrzegania treści, zawartych w przykazaniu „Nie kradnij”. Niezaangażowani religijnie (79,3%) częściej niż zaangażowani w życie Kościoła (73,9%), niesystematycznie praktykują-

cy (65,1%) i pozostali (59%) stwierdzają, że całkowicie zachowują to przykazanie. Natomiast ignorancją tego nakazu wykazali się częściej pozostali (8,5%) niż niesystematycznie praktykujący (3,6%) i niezaangażowani religijnie (2,5%). Wśród zaangażowanych w życie Kościoła nikt nie wybrał tej kategorii odpowiedzi.

W ocenie innych 12,7% młodzieży uważa, że ludzie przestrzegają całkowicie to przykazanie, 43,1% – że tylko częściowo, 20,4% – że nie ma ono żadnego zastosowania w życiu innych, a prawie jedna czwarta badanych (23,8%) swoje trudności z wyrażeniem opinii na ten temat zawarła w odpowiedzi „nie umiem powiedzieć” lub „brak danych”.

Typ szkoły wniósł różnicowania w ocenie postaw i zachowań innych ludzi ($p < 0,001$). Uczniowie szkół zawodowych (22,1%) częściej niż technicznych (13,5%) i licealnych (7,8%) uważają, że ludzie całkowicie zachowują przykazanie „Nie kradnij”. Na częściowe respektowanie nakazów VII przykazania wskazują częściej uczniowie szkół maturalnych (LO – 46,9%, Techn. – 46,8%) niż szkół zawodowych (30,3%). Na brak zastosowania tego przykazania w życiu innych ludzi, zwracają uwagę częściej licealiści (23,4%) niż uczniowie ze szkół o profilu technicznym (18,6%) i młodzież szkół zawodowych (16,4%). Trudności w określeniu swojej postawy wobec tej prawdy (nie umiem powiedzieć) miało 19,7% uczniów z ZSZ, 16% z LO i 14,1% z technikum. Duży też odsetek badanych nie udzielił żadnej odpowiedzi (ZSZ – 11,5%, Techn. – 7%, LO – 5,9%).

W biblijnym ujęciu VIII przykazanie odnosiło się głównie do zeznań sądowych. Według egzegetów „przetrwanie społeczności zagrożone jest wtedy, kiedy słabi, niepełnosprawni i fałszywie oskarżeni nie mogą dochodzić swych praw przed niezawisłymi sądami mogącymi polegać na zeznaniach wiarygodnych świadków”²². Sądy ludzkie lub opinie mogą przybierać niekiedy formę tzw. propagandy szeptanej, jak obmowa czy oszczerstwo, przez co przyczyniają się do zniesławienia człowieka, odebrania mu szacunku²³. Wyniki badań w zakresie respektowania przez młodzież szkolną przykazania „Nie mów fałszywego świadectwa przeciw bliźniemu swemu” zawiera tab. 8.

²² *Encyklopedia biblijna*, s. 227.

²³ Por. Jan Paweł II, *Homilia. Olsztyn. 6.06.1991*, w: *IV pielgrzymka Jana Pawła II do Ojczyzny*, s. 164.

Tab. 8. „Nie mów fałszywego świadectwa przeciw bliźniemu swemu”

KATEGORIE ODPOWIEDZI	TYP SZKOŁY			POCHO- DZENIE		TYP RELIGIJNOŚCI				RAZEM
	ZSZ	LIC	TECH	Wieś	Miasto	Zagna.	Niezaang.	Niesyst.	Pozostali	
Dla siebie										
ma zastosowanie całkowite	47,5	41,8	32,7	41,1	38,9	52,2	38,8	36,2	37,6	40,4
ma zastosowanie częściowe	28,7	49,6	53,8	45,1	49,8	35,9	51,7	45,8	42,7	46,1
nie ma żadnego zastosow.	4,9	4,3	1,9	2,8	4,9	2,2	1,2	6,0	8,6	3,8
nie umiem powiedzieć	8,2	1,6	5,8	4,4	3,9	4,3	2,1	6,0	7,7	4,3
Brak danych	10,7	2,7	5,8	6,6	2,5	5,4	6,2	6,0	3,4	5,4
	V = 0,162 p < 0,001			V = 0,064 p ...		V = 0,134 p < 0,01				
Dla życia innych ludzi										
ma zastosowanie całkowite	20,5	5,9	9,0	10,7	8,8	9,8	7,8	10,8	14,5	10,1
ma zastosowanie częściowe	26,2	39,1	43,6	36,3	39,9	32,6	43,8	35,0	29,9	37,4
nie ma żadnego zastosow.	16,4	25,8	14,7	18,8	23,2	20,6	19,0	18,1	24,8	20,4
nie umiem powiedzieć	24,6	22,6	26,3	25,4	23,2	28,3	20,7	30,1	23,9	24,2
brak danych	12,3	6,6	6,4	8,8	4,9	8,7	8,7	6,0	6,9	7,9
	V = 0,179 p < 0,001			V = 0,064 p ...		V = 0,094 p ...				

Dwie piąte respondentów (40,4%) twierdzi, że zachowuje całkowicie ósme przykazanie, ponad dwie piąte (46,1%) – że częściowo je przestrzega. Niewielki odsetek badanych (3,8%) ocenia, że nie zachowuje tego nakazu, a prawie co dziesiąty uczestnik badań (9,7%) nie potrafi określić własnej postawy (nie umiem powiedzieć i brak danych).

Zmienna „typ szkoły” ujawniła różnice opinii młodzieży ($p < 0,001$) na temat zastosowania przykazania „Nie mów fałszywego świadectwa przeciw bliźniemu swemu” przez badanych. Uczniowie szkół zawodowych (47,5%) częściej niż licealnych (41,8%) i technicznych (32,7%) wyrażają całkowite zastosowanie przez nich treści tego nakazu. Częściowe zastosowanie w życiu tej normy podkreślają głównie uczniowie technikum (53,8%) przed młodzieżą licealną (49,6%) i szkół zawodowych (28,7%).

Z kolei zmienna typ religijności ($p < 0,01$) ujawnia zależność: im mniejsze zaangażowanie w życie Kościoła, tym częstsze wykluczenie prawdziwości. Ponad połowa uczniów (52,2%) zaangażowanych religijnie, 38,8% niezaangażowanych, 37,6% pozostałych i 36,2% niesystematycznie praktykujących wyznaje, że przykazanie VIII ma całkowite zastosowanie

w ich życiu. Natomiast ponad połowa respondentów (51,7%) niezaangażowanych przed niesystematycznymi (45,8%), pozostałymi (42,7%) i aktywnymi religijnie (35,9%) stwierdza, że częściowo je respektuje. Prawdopodobnie całkowicie wykluczali głównie pozostali (8,6%) przed niesystematycznie praktykującymi (6,0%), zaangażowanymi katolikami (2,2%) i niezaangażowanymi (1,2%) w życie wspólnoty kościelnej.

Oceniając zastosowanie przykazania „Nie mów fałszywego świadectwa przeciw bliźniemu swemu” w życiu innych ludzi jedna dziesiąta badanych (10,1%) twierdzi, że ma ono całkowite zastosowanie, natomiast ponad jedna trzecia (37,4%) uważa, że ludzie zachowują je tylko częściowo; jedna piąta uczniów (20,4%) sądzi, że w ogóle go nie przestrzegają, a prawie jedna trzecia badanych (32,1%) nie ma rozeznania w tej kwestii (nie umiem powiedzieć i brak danych).

Zmienna „typ szkoły” ($p < 0,001$) wskazuje, że uczniowie szkół zawodowych (20,5%) częściej niż technicznych (9%) i licealnych (5,9%) postrzegają całkowite zastosowanie VIII przykazania w życiu innych ludzi. Na częściowe zachowanie tej normy wskazywali głównie uczniowie szkół technicznych (43,6%) przed licealistami (39,1%) i młodzieżą z ZSZ (26,2%). Ponad jedna czwarta licealistów (25,8%) przed młodzieżą szkół zawodowych (16,4%) i uczniami ze szkół o profilu technicznym (14,7%) uznała, że ludzie w ogóle nie zachowują tego przykazania. Znaczna część młodzieży nie potrafiła ustosunkować się do tego zagadnienia i stwierdziła, że „nie umiem powiedzieć” lub nie udzieliła żadnej odpowiedzi (ZSZ – 36,9%, Techn. – 32,7%, Lic. – 29,2%).

Dwa ostatnie przykazania dotyczą najgłębszej sfery człowieczeństwa. Wykraczają one poza sprawy publiczne i jawne, a uwzględniają przede wszystkim osobiste postawy. Są to zawsze postawy decyzyjne, prowadzące do nieprawego zajęcia człowieka lub jego własności²⁴. Opinię młodzieży na temat przestrzegania przykazania „Nie pożądaj żony bliźniego swego” przedstawia tab. 9.

²⁴ Por. *Encyklopedia biblijna*, s. 227.

Tab. 9. „Nie pożądam żony bliźniego swego”

KATEGORIE ODPOWIEDZI	TYP SZKOŁY			POCHO- DZENIE		TYP RELIGIJNOŚCI				RAZEM
	ZSZ	LIC	TECH	Wieś	Miasto	Zagna.	Niezaang.	Niesyst.	Pozostali	
Dla siebie										
ma zastosowanie całkowite	56,6	71,9	64,7	69,0	61,6	84,8	69,8	60,3	48,7	66,3
ma zastosowanie częściowe	17,2	11,7	18,0	12,5	19,2	3,3	15,7	15,7	21,4	14,8
nie ma żadnego zastosow.	7,4	5,9	4,5	5,0	7,4	1,1	2,5	10,8	12,8	5,8
nie umiem powiedzieć	8,2	6,2	6,4	6,0	8,4	5,4	5,4	6,0	11,1	6,7
brak danych	10,6	4,3	6,4	7,5	3,4	5,4	6,6	7,2	6,0	6,4
	V = 0,086 p ...			V = 0,116 p ...		V = 0,180 p < 0,001				
Dla życia innych ludzi										
ma zastosowanie całkowite	24,6	9,4	9,0	14,7	8,9	13,0	11,6	9,6	17,1	12,7
ma zastosowanie częściowe	26,2	47,3	43,6	38,6	47,3	40,2	44,6	39,8	36,8	41,4
nie ma żadnego zastosow.	15,6	15,2	15,4	14,4	17,2	17,4	12,8	19,3	16,2	15,4
nie umiem powiedzieć	22,1	21,9	26,3	24,5	21,7	21,8	22,3	26,5	23,9	23,2
brak danych	11,5	6,2	5,7	7,8	4,9	7,6	8,7	4,8	6,0	7,3
	V = 0,168 p < 0,001			V = 0,115 p ...		V = 0,066 p ...				

Dwie trzecie uczniów (66,3%) wyraża opinię, że przykazanie „nie pożądam żony bliźniego swego” ma całkowite zastosowanie w ich życiu, 14,8% młodzieży twierdzi, że ludzie częściowo je respektują, 5,8% badanych uważa, że to przykazanie nie ma żadnego zastosowania w życiu innych, a 6,7% uczniów miało wątpliwości w tym względzie (nie umiem powiedzieć). Również 6,4% badanych nie udzieliło żadnej odpowiedzi.

Typ religijności wnosi istotne zróżnicowania w autodeklaracje respondentów ($p < 0,001$). Analiza wyników badań pozwala stwierdzić, że aktywni religijnie (84,8%) zdecydowanie częściej niż niezaangażowani w życie Kościoła (69,8%), niesystematycznie praktykujący (60,3%) i obojętni religijnie (48,7%) całkowicie przestrzegają treść tego przykazania. Natomiast generacja obojętnych religijnie (12,8%) zdecydowanie częściej niż „sezonowi” katolicy (10,8%) oraz niezaangażowani w życie religijne (2,5%) i aktywnie w nim uczestniczący (1,1%) wykazuje brak respektu wobec nakazów IX przykazania. W podobnej kolejności (pozostali – 17,1%, niesystematyczni – 13,2%, niezaangażowani – 12% i zaangażowani – 10,8%) układały się wybory kategorii „nie umiem powiedzieć” i „brak danych”.

Oceniając innych, co ósmy respondent (12,7%) uważa, że inni ludzie całkowicie zachowują treść tego przykazania, dwie piąte (41,4%) z ogółu uznaje, że ludzie zachowują je częściowo, 15,4% badanych twierdzi, że w ogóle go nie przestrzegają, a blisko jedna trzecia (30,5%) młodzieży nie potrafiła wyrazić swojej opinii na ten temat (nie umiem powiedzieć i brak danych).

Typ szkoły wprowadza różnice w dokonanych wyborach młodzieży jedynie przy ocenie zachowań innych ludzi ($p < 0,001$). Uczniowie szkół zawodowych (24,6%) częściej niż młodzież szkół licealnych (9,4%) i technicznych (9%) wskazuje na całkowite respektowanie dziewiątego przykazania przez innych ludzi. Na częściowe zachowywanie treści tego nakazu wskazują uczniowie z liceum (47,3%) przed młodzieżą z technikum (43,6%) i szkół zawodowych (26,2%). Dość duży odsetek młodzieży z poszczególnych typów szkół twierdzi zgodnie, że to przykazanie „nie ma żadnego zastosowania” w życiu innych ludzi (ZSZ – 15,6%, Techn. – 15,4%, Lic – 15,2%) oraz „nie umiem powiedzieć” (Techn. – 26,3%, Lic – 21,9%, ZSZ – 21,1%).

W tab. 10 zamieszczono dane na temat respektowania przez młodzież X przykazania, „nie pożądam żadnej rzeczy bliźniego swego”. Ponad połowa badanej populacji (53%) deklaruje opinię o całkowitym zastosowaniu dziesiątego przykazania, prawie jedna trzecia z ogółu (31,7%) uznała, że tylko częściowo je stosuje, 3,6% badanych nie przestrzega tego nakazu, a 11,7% respondentów nie ma jasnego rozeznania w tym względzie (nie umiem powiedzieć i brak danych).

Tab. 10. „Nie pożądam żadnej rzeczy bliźniego swego”

KATEGORIE ODPOWIEDZI	TYP SZKOŁY			POCHO- DZENIE		TYP RELIGIJNOŚCI				RAZEM
	ZSZ	LIC	TECH	Wieś	Miasto	Zaang.	Niezaang.	Niesyst.	Pozostali	
Dla siebie										
ma zastosowanie całkowite	48,3	55,9	51,9	54,2	50,7	67,4	55,0	43,4	44,4	53,0
ma zastosowanie częściowe	27,9	32,8	32,7	29,8	36,0	22,8	32,2	37,4	33,3	31,7
nie ma żadnego zastosow.	3,3	4,3	2,6	2,8	4,9	0,0	1,2	7,2	8,6	3,6
nie umiem powiedzieć	9,0	3,1	5,8	5,0	5,4	4,4	4,1	4,8	8,6	5,2
brak danych	11,5	3,9	7,0	8,2	3,0	5,4	7,5	7,2	5,1	6,5
	V = 0,088 p ...			V = 0,077 p ...		V = 0,144 p < 0,001				
Dla życia innych ludzi										
ma zastosowanie całkowite	15,6	5,5	9,0	9,7	6,4	10,9	6,6	2,4	16,3	8,8
ma zastosowanie częściowe	29,5	49,2	44,2	41,7	47,8	41,3	45,9	38,6	42,7	43,3
nie ma żadnego zastosow.	13,9	17,6	14,1	14,1	18,2	10,9	17,8	20,5	12,0	15,7
nie umiem powiedzieć	27,1	21,1	27,6	25,7	22,7	28,2	20,6	31,3	23,9	24,3
brak danych	13,9	6,6	5,1	8,8	4,9	8,7	9,1	7,2	5,1	7,9
	V = 0,144 p < 0,01			V = 0,093 p ...		V = 0,120 p < 0,02				

Typ religijności różnicował istotnie statystycznie deklaracje badanych uczniów ($p < 0,001$). Zaangażowani religijnie (67,4%) częściej niż niezaangażowani w życie Kościoła (55%), pozostali (44,4%) i niesystematycznie praktykujący (43,4%) twierdzą, że całkowicie zachowują X przykazanie. Częściowo je respektują przede wszystkim niesystematycznie praktykujący (37,4%) przed pozostałymi (33,3%), niezaangażowanymi religijnie (32,2%) i zaangażowanymi w życie Kościoła (22,8%). Natomiast ignorancją jego treści wykazali się głównie obojętni religijnie (8,6%) przed niesystematycznie praktykującymi (7,2%) i niezaangażowanymi religijnie (1,2%). Spośród zaangażowanych w życie Kościoła nikt nie wybrał tej kategorii odpowiedzi.

Oceniając postępowanie innych 8,8% młodzieży uważa, że zachowują oni to przykazanie całkowicie, 43,3% uczniów twierdzi, że jedynie częściowo, 15,7% badanych sądzi, że ludzie nie respektują wymogów tego nakazu, a prawie jedna trzecia respondentów (32,2%) nie potrafi ocenić postaw innych ludzi w tym względzie (nie umiem powiedzieć i brak danych).

Typ szkoły wniósł różnicowania na poziomie $p < 0,01$ w ocenie postaw innych ludzi. Uczniowie szkół zawodowych (15,6%) częściej niż technicz-

nych (9%) i licealnych (5,5%) twierdzą, że ludzie zachowują całkowicie treść X przykazania. Natomiast młodzież szkół maturalnych (Lic. – 49,2% i Techn. – 44,2%) częściej niż uczniowie zawodówek (29,5%) uważa, że to przykazanie ma jedynie częściowe zastosowanie w życiu innych. Trudności w określeniu postawy innych ludzi wobec tego przykazania (nie umiem powiedzieć) miało 27,6% uczniów z technikum, 27,1% z ZSZ i 21,1% licealistów.

Typ religijności wprowadził również niewielkie różnicowania opinii młodzieży w ocenie postaw innych ludzi wobec przestrzegania dziesiątego przykazania ($p < 0,02$). Kategoria „pozostałych” (16,3%) częściej niż „zaangażowanych religijnie” (10,9%), „niezaangażowanych” (6,6%) i „niesystematycznych” (2,4%) uznaje, że inni ludzie całkowicie zachowują treść tego przykazania, natomiast 45,9% niezaangażowanych, 42,7% pozostałych, 41,3% zaangażowanych i 38,6% niesystematycznych stwierdziło, że ludzie przestrzegają je częściowo. Brak żadnego zastosowania podkreśliło 20,5% niesystematycznych przed niezaangażowanymi (17,8%), pozostałymi (12,0%) i aktywnymi religijnie (10,9%).

Podsumowując analizy badań w zakresie zastosowania dekalogu w życiu respondentów należy stwierdzić, że poziom akceptacji jego norm był bardzo zróżnicowany. Młodzież najczęściej aprobowala („ma zastosowanie całkowite”) treści przykazania piątego (82,8%), pierwszego (72,8%), siódmego (71,4%), czwartego (69,5%), szóstego (66,5%), dziewiątego (66,3%) i trzeciego (65,9%). Rzadziej akceptowano przykazanie dziesiąte (53%) i ósme (40,4%), a najrzadziej – przykazanie drugie (27,5%). Przykazania, mające „częściowe zastosowanie” w życiu młodzieży, zostały wymienione w następującej kolejności: drugie (49,8%), ósme (46,1%), dziesiąte (31,7%), trzecie (21,2%), czwarte (20,8%), szóste (16,9%), siódme (15,4%), dziewiąte (14,8%), pierwsze (12,4%) i piąte (5,6%). Natomiast „żadnego zastosowania” w życiu badanych nie miały przykazania: drugie (10,7%), dziewiąte (5,8%), trzecie (4,7%), szóste (3,9%), ósme (3,8%), siódme i dziesiąte (po 3,6%), pierwsze (3,5%), piąte (2,3%) i czwarte (2,1%).

Współczynniki V Cramera ukazują różnicowania istotne statystycznie, które wprowadziły poszczególne zmienne (tab. 11).

Młodzież bardzo negatywnie oceniła innych ludzi pod względem przestrzegania dekalogu. Według nich inni ludzie najczęściej „zachowują całkowicie” czwarte przykazanie (21,7%), pierwsze (21,2%), piąte (21%) i trzecie (17,4%). Rzadziej natomiast respektują przykazanie szóste (13,1%) oraz siódme i dziewiąte (po 12,7%). Najrzadziej zaś przykazanie drugie (10,3%), ósme (10,1%) i dziesiąte (8,8%).

W dokonanej ocenie młodzież wskazała na znaczny relatywizm w postawach innych ludzi, którego przejawem jest „częściowe zachowywanie” dekalogu. Wskaźniki procentowe układają się prawie na jednakowym poziomie we wszystkich przykazaniach, tworząc następującą kolejność: przykazanie trzecie (52,6%), pierwsze (48,1%), czwarte (44,9%), drugie (44,6%), dziesiąte (43,3%), siódme (43,1%), szóste (42,3%), piąte (41,8%), dziewiąte (41,4%) i ósme (37,4%). Natomiast „żadnego zastosowania” w życiu innych ludzi – w ocenie młodzieży – nie mają najczęściej przykazania: siódme i ósme (po 20,4%) oraz drugie (19,3%). Rzadziej natomiast wskazywano na przykazania szóste (15,9%), dziesiąte (15,7%), dziewiąte (15,4%) i piąte (13,1%), a najrzadziej na czwarte (7,5%), trzecie (5,3%) i pierwsze (4,5%).

Tab. 11. Zastosowanie Dekalogu w życiu respondentów. Współczynniki V Cramera.

PRZYKAZANIE	TYP SZKOŁY		POCHODZENIE		TYP RELIGIJNOŚCI	
I	0,102	p ...	0,166	p < 0,01	0,210	p < 0,001
II	0,203	p < 0,001	0,266	p < 0,001	0,259	p < 0,001
III	0,126	p < 0,02	0,241	p < 0,001	0,312	p < 0,001
IV	0,113	p < 0,05	0,064	p ...	0,103	p ...
V	0,116	p < 0,001	0,116	p ...	0,137	p < 0,001
VI	0,052	p ...	0,144	p < 0,02	0,182	p < 0,001
VII	0,111	p ...	0,145	p < 0,02	0,155	p < 0,001
VIII	0,162	p < 0,001	0,064	p ...	0,134	p < 0,01
IX	0,086	p ...	0,116	p ...	0,180	p < 0,001
X	0,088	p ...	0,077	p ...	0,144	p < 0,001

Na uwagę zasługuje wysoki odsetek badanych (ponad jedna piąta), którzy nie potrafili ocenić innych ludzi pod kątem zachowywania przykazań, wybierając kategorię „nie umiem powiedzieć”. Ten problem dotyczył głównie przykazania dziesiątego (24,3%), ósmego (24,2%), dziewiątego (23,2%), szóstego (21,4%) i pierwszego (20,2%). Natomiast respektowania przez innych pozostałych przykazań, nie potrafiła ocenić ponad jedna szóstka badanych i tak: przykazanie czwarte (19,1%), drugie (18,3%), trzecie (17%), piąte (16,8%) i siódme (16,3%).

Tab. 12. Zastosowanie Dekalogu przez innych ludzi, w opinii respondentów. Współczynniki V Cramera.

PRZYKAZANIE	TYP SZKOŁY		POCHODZENIE		TYP RELIGIJNOŚCI	
I	0,120	p < 0,05	0,122	p ...	0,089	p ...
II	0,170	p < 0,001	0,239	p < 0,001	0,130	p < 0,01
III	0,127	p < 0,02	0,046	p ...	0,094	p ...
IV	0,141	p < 0,01	0,041	p ...	0,077	p ...
V	0,087	p ...	0,041	p ...	0,092	p ...
VI	0,149	p < 0,01	0,104	p ...	0,079	p ...
VII	0,154	p < 0,001	0,059	p ...	0,068	p ...
VIII	0,179	p < 0,001	0,064	p ...	0,094	p ...
IX	0,168	p < 0,001	0,115	p ...	0,066	p ...
X	0,144	p < 0,01	0,093	p ...	0,120	p < 0,02

Dane zawarte w tab. 12 ukazują zróżnicowania istotne statystycznie, które wprowadziły zmienne społeczno – demograficzne w ocenę, dotyczącą respektowania dekalogu przez innych ludzi. Wynika z nich, że najczęściej „typ szkoły” różnicował opinię młodzieży na ten temat, a rzadziej „typ religijności” i najrzadziej „pochodzenie” uczniów.

* * *

Podsumowując przeprowadzone analizy należy stwierdzić, że badana młodzież prezentuje niespójność poglądów, wyrażającą się w rozbieżnościach pomiędzy preferowanymi przez siebie wartościami, a wybiórczo akceptowanymi prawdami wiary i selektywnie stosowanymi normami moralnymi.

Wśród wartości ostatecznych młodzież rozpoznaje wartości religijne jako nadrzędne wobec niereligijnych i społecznych, chociaż duża część respondentów upatruje swoje własne szczęście w życiu rodzinnym. Młodzież najłatwiej akceptowała te prawdy wiary, które stanowią jej doktrynę. Ogólnie można je zamknąć w słowach: „Bóg jest miłością, z miłości wszystko stworzył i odkupił”. Trudniej przychodziło im akceptować możliwość własnej odpowiedzialności przed Stwórcą człowieka²⁵. Najczęściej negowano perspektywę nagrody lub kary po śmierci oraz istnienie piekła. Z przykazań Bożych najczęściej akceptowano te, które dotyczą posiadanych wartości, nabytych własności i poszanowania godności osoby ludzkiej (nie zabijaj, nie kradnij, nie cudzołóż), rzadziej te, które dotyczą ludzkiej mowy (nie będziesz brał Imienia Pana Boga swego na daremnie, nie mów fałszywego

²⁵ Por. EV 75.

świadectwa przeciw bliźniemu swemu) natomiast młodzież wykazała się brakiem zastosowania w ich życiu przykazań, odnoszących się wprost do Boga (nie będziesz brał Imienia Pana Boga swego na daremnie, pamiętaj, abyś dzień święty święcił) oraz dotyczących pożądliwości osób i rzeczy. Mimo iż wysoki odsetek badanych całkowicie lub częściowo przestrzega treści pierwszego przykazania (84,8%), to w przypadku pozostałych przykazań można dostrzec dużą selektywność ich respektowania. Warto więc zwrócić uwagę na informację o całkowitym przestrzeganiu norm dekalogu zarówno przez samych respondentów jak i przez innych ludzi, w opinii respondentów (tab. 13).

Tab. 13. Całkowite zastosowanie Dekalogu

PRZYKAZANIA	DLA SIEBIE		DLA INNYCH	
	%	Ranga	%	Ranga
I	72,8	2	21,2	2
II	27,5	10	10,3	8
III	65,9	7	17,4	4
IV	69,5	4	21,7	1
V	82,8	1	21,0	3
VI	66,5	5	13,1	5
VII	71,7	3	12,7	6
VIII	40,4	9	10,1	9
IX	66,3	6	12,7	7
X	53,0	8	8,8	10

We własnej ocenie o całkowitym przestrzeganiu norm Dekalogu młodzież wskazała na przykazanie stojące na straży ludzkiego życia (V), jako najwyższą wartość moralną. Poszczególne przykazania Dekalogu stanowią dla badanych wartości o niższych rangach: I (72,8%), II (27,5%), III (65,9%), IV (69,5%), V (82,8%), VI (66,5%), VII (71,7%), VIII (40,4%), IX (66,3%) i X (53,0%)²⁶. Najniższą rangę obserwuje się wobec drugiego przykazania, dotyczącego wezwania Imienia Bożego. Młodzież bardzo negatywnie oceniła postawy innych ludzi wobec dekalogu, dostrzegając prze-

²⁶ Zamieszczone dane są porównywalne do wyników badań nad wartościami zanotowanymi w Przemysłu oraz w badaniach ogólnopolskich. Całkowite zastosowanie przyznawane jest przykazaniom Dekalogu – w Przemysłu: I (67,5%), II (30,4%), III (56,5%), IV (75,8%), V (85,6%), VI (65,8%), VII (75,8%), VIII (49,0%), IX (61,9%), X (56,7%). W badaniach ogólnopolskich: I (89%), II (59%), III (71%), IV (82%), V (94%), VI (78%), VII (87%), VIII (70%), IX (78%), X (79%). K. Ryczan, dz. cyt., jw., s. 86.

de wszystkim wielki relatywizm ich zachowań w różnych sytuacjach. Najczęściej wskazywano, że inni ludzie jedynie częściowo zachowują przykazania Boże.

Badana młodzież wykazuje orientację na sacrum i wartości religijne, wśród których najwyższą wartością jest Bóg. Obraz Boga w świadomości młodego pokolenia jest zasadniczo zgodny z nurtem współczesnej katechetyki, która bardziej zwraca uwagę na przeżycie i doświadczenie obecności Boga niż na zrozumienie relacji występujących między Stwórcą, a stworzeniem. Bóg Objawienia, ukazany na kartach Pisma świętego jest Miłością, ale również Panem człowieka i świata, początkiem i końcem wszechrzeczy. Wydaje się zatem, że pogłębienie tej prawdy, szczególnie obecnie – w dobie odzyskanej wolności, powinno stać się pilnym zadaniem katechezy. W przeciwnym razie, w formułowaniu zasad moralnych, wynikających z prawd objawionych, katechizowani zostaną skazani na zawężony kontakt z porządkiem moralnym, a w konsekwencji na różnego rodzaju subiektywizmy i relatywizmy.

Recognition of moral standards by students on Podkarpacie Province

All values are safeguarded by moral standards strongly connected with form of standards and behaviour criteria. The Decalogue as a collection of moral rules of Covenant creates Christian tradition. The Decalogue is the basis of European moral culture as it presents natural rules for both believing Christians and atheists.

In 1997, a survey concerning The Decalogue was carried out. Students had to decide whether each of the ten commandments is „fully used”, „partly used” or „it is not used at all” in their lives as well as lives of other people. The survey shows that students do not have equal view on values: some of them are of higher priority than others and some are recognized by them as those of lower priority. Students also do not accept all religious truths but those which are useful for them at a given period of their lives.

Translated by: Marzena Brejta